

8.

ԱՉԱՏԱԳՐՎԱԾ ՏԱՐԱԾՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ (ՀՀ ԵՎ ԼՂՀ) ՈԱՉՄԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵԼՍՈՒՄ*

ՊԿՎԻԹ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Հայկական հասարակության մեջ շարունակում են ակտիվորեն քննարկվել ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման այն սկզբունքները, որոնք, ըստ պաշտոնական հայտարարությունների և ԶԱՄ հաղորդագրությունների, ներկայացվել են երկու երկրների նախագահներին՝ քննարկման, ապա ստորագրման համար: Այդ սկզբունքները ենթադրում են հայկական գործերի դուրսբերում ազատագրված տարածքից և նրանց հանձնում Ադրբեյջանին՝ բացառությամբ Լաչինի միջանցքի:

Ինչպես հայտնի է, ռազմական անվտանգությունը բնորոշվում է որպես պետության այնպիսի վիճակ, որը բացառում է սպառնալիքով կամ զինված բռնության գործնական կիրառմամբ նրա կենսական կարևոր շահերին վնաս հասցնելը: Այս վերլուծությունը հիմնված է փորձագետների շրջանակներում ընդունված այն աքսիոմայի վրա, համաձայն որի ազգային անվտանգության ապահովման հարցերում միշտ պետք է ելակետային համարել իրադարձությունների զարգացման վատթարագույն սցենարը:

Սույն հոդվածում մանրամասնորեն քննվում է այն նշանակությունը, որ ունի ազատագրված տարածքը Հայաստանի (Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության) ազգային

* Հոդվածի նախնական տարբերակները լույս են տեսել ռուսերենով, տե՛ս www.regnum.ru/news/679147.html 18:32, 25.07.2006. *հմմտ. Голос Армении, 17.08.2006.*

անվտանգություն կարևորագույն տարրի՝ նրա ռազմական բաղադրիչի ապահովման համար: Ներկայիս Հայաստանի մասին խոսելիս պետք է նկատի ունենալ ռազմական և տնտեսական առումներով լրարժեքորեն ինտեգրված ՀՀ-ն և ԼՂՀ-ն:

1991-1994 թթ. ռազմական հակամարտության արդյունքում որակապես բարելավվեցին հայկական զույգ պետությունների ռազմավարական գրություն հետևյալ տարրերը.

1. Ճակատի փոխտեղադրությունը (կոնֆիզուրացիան)

Ներկա ճակատային գծի փոխտեղադրությունը հայկական կողմի համար բավականին բարենպաստ է. արցախյան ճակատի հարավային թևը պաշտպանվում է իրանական սահմանով, հյուսիսային թևը՝ դժվարամատչելի Մուվի լեռնաշղթայով: Արևելյան ուղղությամբ՝ Մուվի լեռնաշղթայից մինչև Արաքս գետը, հայկական կողմն ունի բազմաշերտ՝ պաշտպանական մի քանի գոտիներից բաղկացած և ինժեներական առումով լավ ամրացված սահմանագիծ:

Վեց շրջանները հակառակորդին վերադարձնելու և միայն Լաչինի միջանցքը պահելու դեպքում հայկական զույգ պետությունների և Ադրբեջանի (ներառյալ Նախիջևանը) միջև ընհանուր ռազմաճակատի գիծը կմեծանա ավելի քան 450 կմ-ով և կկազմի 1100 կմ: Ռազմաճակատի գծի երկարությունը Արցախի և Ադրբեջանի միջև կմեծանա ավելի քան 150 կմ-ով և կկազմի 360 կմ:

Հարևան թշնամի պետությունների հետ Հայաստանի սահմանների ընդհանուր երկարության մասին ամբողջական պատկերացում կազմելու համար օգտակար է հիշեցնել նաև հայկական զորքերով թույլ պաշտպանված, Հայաստանի և Թուրքիայի միջև գոյություն ունեցող 268 կիլոմետրանոց սահմանի գոյություն փաստը:

Մեծապես ընդլայնվող ճակատի հուսալի պաշտպանության համար հայկական կողմից կպահանջվի ինչպես մարդկային, այնպես էլ ֆինանսական ռեսուրսների զգալի մոբիլիզացում:

Առաջին. հայկական կողմը ստիպված է լինելու մեծացնել Հայկական բանակի (Հայաստանի Հանրապետության Զինված Ուժերի և Արցախի Պաշտպանության բանակի) թվաքանակը, հետևաբար և երկարացնելու պարտադիր զինծառայության տևողությունը, ինչպես նաև պայմանագրային հիմունքներով ավելի մեծ թվով քաղաքացիներ ներգրավելու զինծառայության մեջ:

Երկրորդ. հայկական զորքերի նահանջից հետո հայկական կողմը պետք է կատարի զգալի ծախսեր նոր պաշտպանական սահմանագծերի ստեղծման համար: Նշված միջոցառումների իրականացումն անխուսափելիորեն կհանգեցնի ռազմական բյուջեի մեծացմանն ու, համապատասխանաբար, առանց այն էլ անբավարար պետական սոցիալական ծրագրերի կրճատմանը՝ դրանից բխող բոլոր բացասական հետևանքներով:

2. Պաշտպանության խորությունը

Ազատագրված տարածքը թույլ տվեց ստեղծել պաշտպանական նվազագույն անհրաժեշտ խորություն և լուծել բազմաթիվ կարևոր ռազմավարական խնդիրներ:

Առաջին. պաշտպանության ներկայիս խորությունը թույլ է տալիս ստեղծել բազմաշերտ (էշելոնացված) պաշտպանություն, այսինքն՝ պաշտպանական մի քանի սահմանագիծ ունենալու հնարավորություն: Առաջին պաշտպանական գծի ձեղքման դեպքում հայկական զորքերը կկարողանան դիմադրություն կազմակերպել հաջորդ սահմանագծերում, կանխել հակառակորդի ներթափանցումը Արցախի ներքին շրջաններ և պահել ճակատը մինչև Հայաստանից զորքերի համալրում ստանալը:

Երկրորդ. Արցախի խիտ բնակեցված կենտրոնական շրջանները, ներառյալ մայրաքաղաք Ստեփանակերտը, ինչպես նաև Հայաստանի Գորիսի, Կապանի և Մեղրու շրջանների բնակավայրերը հայտնվել են ադրբեջանական հրետանու և ՄՄ-21 «Գրադ» համազարկային կրակի համակարգերի ուժեղացման հասանելիության շառավղից դուրս վիճակում:

Երրորդ. Զանգեզուանի, Զեբրայիլի ու Ֆիզուլիի շրջանները ազատագրելով և ճակատի գիծը ավելի քան 100 կմ դեպի արևելք տեղափոխելով՝

հայկական կողմը շեղոքացրել է ընդամենը 40 կմ լայնություն ունեցող և պաշտպանության կազմակերպման տեսանկյունից խոցելի Մեղրու շրջանին սպառնացող վտանգը:

Վեց շրջանները հակառակորդին վերադարձնելու և ճակատային գիծը ԼՂԻՄ-ի նախկին վարչական սահմաններ տեղափոխելու դեպքում, եթե նոր պատերազմ սանձազերծվի (որի հավանականությունը բացառել չի կարելի), պաշտպանության անհրաժեշտ խորություն բացակայությունը վերին աստիճանի կբարդացնի հայկական կողմի դրությունը:

Այդ դեպքում ճակատի գիծը կանցնի Մարտակերտ, Ասկերան և Հաղրութ շրջկենտրոններից 5 կմ, իսկ Ստեփանակերտից ընդամենը 18 կմ հեռավորության վրա: Բացի դրանից, Քարվաճառի (նախկին Քելբաշարի) շրջանն Ադրբեջանին հանձնելու դեպքում Մարտակերտի շրջանի դրությունը հնարավոր ռազմական եռակողմ ներխուժման դեպքում կդառնա խոցելի:

Նոր պաշտպանական սահմանագիծը, նույնիսկ հնարավոր առավելագույն ինժեներական ամրացումից հետո, չի կարող Արցախի ռազմական անվտանգության ապահովման համար հուսալի երաշխիք լինել:

Ինչպես հայտնի է ռազմական պատմությունից, հարձակվող կողմը կարող է ճեղքել ցանկացած, նույնիսկ ամենապատրաստված պաշտպանական գիծը: Այսպես՝ 1940 թ. Կարմիր բանակը ճեղքեց Ֆինլանդիայի կառուցած Մաններհեյմի գիծը, 1945 թ. անգլո-ամերիկյան դաշնակից ուժերը ճեղքեցին Գերմանիայի կառուցած Ջիգֆրիդի գիծը, իսկ 1973-ին եգիպտական զորքերը՝ Իսրայելի կառուցած Բար-Լևի գիծը): Վճռորոշ նշանակություն է ունենում պաշտպանության խորությունը. այն թույլ է տալիս պաշտպանվող կողմին կազմակերպել նոր դիմադրության գծեր և, հակառակորդին ուժասպառ անելով, կանգնեցնել հարձակումը: Այսպես՝ 1973 թ. արաբա-իսրայելական (Դատաստանի օրվա) պատերազմում, երբ եգիպտական զորքերն ընդամենը 6 ժամում ճեղքեցին Սինայի թերակղզում կառուցված, այսպես կոչված, Բար-Լևի գիծը (գծի երկարությունը 157.5 կմ, խորությունը 15 կմ), հենց պաշտպանության խորության առկայությունն էր, որ թույլ տվեց Իսրայելին կանգնեցնել եգիպտոսի զորքերի առաջխաղացումը՝ թույլ չտալով նրանց ներթափանցու-

մը երկրի կենտրոնական շրջաններ, անցկացնել զորահավաք և բեկում մտցնել պատերազմի ընթացքի մեջ:

Բացի այդ, սահմանը տեղափոխելու դեպքում, Արցախի և Սյունիքի մարզի բնակավայրերի մեծամասնությունը՝ առաջին հերթին Ստեփանակերտ, Կապան և Գորիս քաղաքները, անպաշտպան կլինեն հակառակորդի հրետանու հրետակոծման վտանգի առջև: Եթե նոր պատերազմ սկսվի՝ քաղաքների, շրջկենտրոնների և գյուղերի հանկարծակի կենտրոնացված հրետակոծումն ու գնդակոծումը խաղաղ բնակչության շրջանում զգալի զոհերի պատճառ կդառնա, Արցախի և Սյունիքի բնակավայրերն ու ենթակառուցվածքը զգալիորեն կավերվեն, ինչը կարող է հանգեցնել խաղաղ բնակչության զանգվածային արտագաղթի:

3. Ռազմական հաղորդակցուղիները (կոմունիկացիաները)

Ժամանակակից պատերազմներում մեծ նշանակություն է տրվում կայուն գործող ռազմական հաղորդակցուղիներին, որոնք պատրաստված և սարքավորված են զորքերի տեղափոխման, սպառազինության, ռազմական տեխնիկայի, զինամթերքի, վառելիքի և այլ նյութական միջոցների առաքման, ինչպես նաև բոլոր տեսակի տարհանումների (էվակուացիաների) իրականացման համար: Ռազմական հաղորդակցուղիների առկայությունը և նրանց անխափան աշխատանքը հայկական կողմի համար ունեն բացառիկ նշանակություն՝ հաշվի առնելով պատերազմի առաջին օրերին ճակատում հակառակորդի կողմից զգալի գերակշռություն ստեղծելու վտանգը:

Մանրամասնորեն դիտարկենք արցախյան ճակատում երկու կողմերի ռազմական հաղորդակցուղիների վիճակը.

Ադրբեջան

Ադրբեջանի խիտ բնակեցված շրջանները արցախյան ճակատի հետ կապված են երկու երկաթգծով՝ Բաքու-Եվլախ և Բաքու-Հորադիզ: Բացի այդ, գոյություն ունեն մի շարք մայրուղիներ, ինչպիսիք են Բաքու-

Շեմախա-Եվլախ, Բաքու-Կյուրդամիր-Եվլախ, Բաքու-Բիրմայ-Բայլական (Ժդանովսկ), ինչպես նաև հարմարավետ, ճակատին զուգահեռ ընթացող, այսպես կոչված, ճակատամերձ (ռոկադային) Եվլախ-Բարդա-Ազ-ջաբեդի-Բայլական ճանապարհը: Նման տափաստանային տեղանքով անցնող հաղորդակցուղիների առկայությունը հակառակորդին հնարավորություն է տալիս, զորահավաքն իրականացնելուց հետո, արագ, արցախյան ճակատ տեղափոխել զորքերի զգալի քանակակազմ (կոնտինգենտ), մինչ Հայաստանից զորքերի մոտենալը և բազմապատկել ուժերի և միջոցների գերակշռությունը:

Արցախ

Ճակատի ներկա փոխտեղադրության պայմաններում չորս ավտո-ճանապարհ Հայաստանը կապում է Արցախի և ճակատային գծի հետ. Վարդենիս-Մարտակերտ, Գորիս-Ստեփանակերտ-Ասկերան-Աղդամ, Կապան-Զանգեզուր-Ջեբրայիլ, Մեղրի-Միջնավան-Հորադիզ: Ռազմական գործողությունների դեպքում այս չորս ճանապարհների առկայությունը հայկական կողմին թույլ կտա մի քանի օրում Հայաստանից արցախյան ճակատ տեղափոխել զորքերի զգալի քանակակազմ:

Ճակատամերձ ճանապարհները վճռորոշ են ճակատի կայունությունն ապահովելու համար: Ճակատում ճեղքման վտանգ առաջանալու դեպքում ճակատամերձ ճանապարհների առկայությունը թույլ է տալիս արագ ճակատի մի մասից մյուսը տեղափոխել համազորային ռեզերվներ: Այժմ Արցախի պաշտպանության բանակի հսկողության տակ է երկու ճակատամերձ ճանապարհ. Մարտակերտ-Աղդամ-Ֆիզուլի-Ջեբրայիլ և կառուցման ընթացքում գտնվող Հյուսիս-Հարավ մայրուղին, որը պետք է միմյանց կապի Մարտակերտը, Ստեփանակերտը, Կարմիր Շուկան և Հաղրուվը:

Վեց ազատագրված շրջանները հանձնելու դեպքում հայկական զորքերի հսկողության տակ կմնա մի ճակատամերձ ճանապարհ՝ Մարտակերտ-Հաղրուվ, նաև Հայաստանի հիմնական մասը Սյունիքի և Արցախի հետ կապող միակ՝ Երևան-Գորիս-Ստեփանակերտ մայրուղին, որն անցնում է բարդ ռելիեֆով՝ հատելով բազմաթիվ լեռնանցքներ:

Պատերազմի վերսկսման դեպքում, հակառակորդի երկկողմանի հարձակումներից Լաշինի միջանցքի պաշտպանությունն ինքնին լուրջ խնդրի է լինելու: Բայց, նույնիսկ այն պահելու դեպքում, հակառակորդը, օգտագործելով հրետանու և ավիացիայի իր ունեցած առավելությունը¹, կարող է Լաշինի միջանցքը դարձնել դժվարանցանելի, ինչն էլ Հայաստանին թույլ չի տա արագորեն Արցախ տեղափոխել բավականաչափ ռազմական քանակակազմ, իրականացնել նյութական կայուն մատակարարումներ և բուժօգնություն, որոնք անհրաժեշտ են զորքերի մարտունակությունը պահպանելու համար:

Բայց Արցախի ճակատագիրը հատկապես կախված է լինելու Հայաստանից արցախյան ճակատ զորքերի արագ տեղափոխումից, քանի որ ճակատը պահելու համար Արցախի Պաշտպանության բանակի ուժերը կարող են բավարար չլինել:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ հակամարտող կողմերի ռազմական ներուժերի հավասարակշռության պահպանման հարցում ազատագրված տարածքը կարևորագույն դեր է կատարում: Հայկական կողմից ազատագրված տարածքի հանձնումը կհանգեցնի ռազմական հավասարակշռության խախտման՝ օգուտ Ադրբեջանի, իսկ հայկական պետությունների ռազմական դրությունը մեծապես կվատթարանա, ինչը չեն կարողանա փոխհատուցել ո՛չ խաղաղ համաձայնագրերը, ո՛չ էլ միջազգային խաղաղապահ քանակակազմի ներկայությունը տարածաշրջանում: Դա առանձնահատուկ վտանգ է ներկայացնում, քանի որ Ադրբեջանի ղեկավարությունը ընտրել է իր երկրի ռազմական ներուժի կտրուկ ուժեղացման ուղին, որի իրականացման համար 2006 թ. ռազմական

¹ ՀՀ ԶՈՒ Գլխավոր շտաբի պետ, գեներալ-գնդապետ Միքայել Հարությունյանի տեղեկատվության համաձայն, Ադրբեջանի զինանոցում կա շուրջ 700 միավոր հրետանի (<http://www.regnum.ru/news/714852.html>), իսկ ՀՀ-ն ու Արցախը, համաձայն ադրբեջանական մի աղբյուրի, ունեն 547 միավոր հրետանի (<http://www.day.az/news/politics/46824.html>): Բացի այդ, Ադրբեջանն ունի 47, իսկ Հայաստանն ընդամենը 16 ռազմական ինֆնաթիոն (International Institute for Strategic Studies, The Military Balance, 2005/2006 (London: Oxford University Press, 2005), p. 108-111.

բյուջեն ավելացվել է երկու անգամ՝ 300-ից մինչև 600 միլիոն ԱՄՆ դոլար: Միաժամանակ պետք է նաև հաշվի առնել, որ Հայաստանը մոտակա տարիներին չի ունենա նույն ծավալներով ռազմական ներուժի մեծացման հնարավորություն, ինչպես Ադրբեջանը, հետևյալ հիմնական պատճառներով.

1. Հայաստանի Պետական բյուջեի չափը 3.5 անգամ փոքր է Ադրբեջանի բյուջեից (1 միլիարդ ԱՄՆ դոլար 3.5 դիմաց՝ 2006 թ. դրությամբ), և այս հարաբերակցությունը մոտակա տարիներին, ամենայն հավանականությամբ, աճելու է Ադրբեջանի նավթի արտահանման ծավալի մեծացմանը զուգընթաց:

2. Հայաստանն այլևս չի կարող հուսալ, որ Ռուսաստանից ռազմական տեխնիկայի զանգվածային անհատույց մատակարարում կստանա, ինչը տեղի ունեցավ 1990 թվականի կեսերին, և նպաստեց վերջին տասնամյակում հայկական կողմի և Ադրբեջանի միջև ռազմական հավասարակշռության պահպանմանը: Ռազմական ոլորտում Հայաստանի հիմնական ռազմավարական գործընկերը՝ Ռուսաստանը, Հայաստանի նկատմամբ վերջին տարիներին սկսեց վարել ավելի պրագմատիկ քաղաքականություն՝ առանց քաղաքական և տնտեսական արտոնություններ տրամադրելու:

Հետևաբար, միայն ազատագրված տարածքի պահպանումը, ռազմական բարեփոխումը և պետական կառավարման համակարգի ընդհանուր որակական բարելավումը հայկական կողմին թույլ կտան փոխհատուցել հակառակորդի աճող ռազմական ներուժը և ետ պահել նրան ռազմական գործողությունները վերսկսելու գայթակղությունից:

Ադրբեջանը, ռազմական հավասարակշռության փոփոխությունն ու Արցախի ամբողջ պաշտպանական համակարգում ստեղծված խոցելիությունն իր օգտին օգտագործելով, քաղաքական հարմար պահի, կարող է որոշում ընդունել Արցախն արագընթաց հարձակողական մեկ ռազմարշավի միջոցով գրավելու մասին: Ճակատը ճեղքելու համար հակառակորդը հարվածի գլխավոր ուղղություններով արագ կստեղծի ուժերի և միջոցների բազմակի առավելություն, ինչը դժվար չի լինի իրականացնել, եթե նկատի առնենք Արցախի պաշպանության բանակի ն-

կատմամբ Ադրբեջանի զինված ուժերի ունեցած անձնակազմի և ռազմական տեխնիկայի քանակական առավելությունը, ադրբեջանական զորքերի 70 տոկոսի տեղաբաշխումը ճակատային գոտում, նաև դեպի արցախյան ճակատ զորահավաքի ենթարկված զորքերը Հայաստանից ավելի արագ տեղափոխելու հնարավորությունը: Ռազմարշավի ելքը հիմնականում կորոշվի պատերազմի առաջին օրերին ու կախված կլինի Արցախի պաշտպանության բանակի՝ ճակատը պահելու կարողությունից, որը չափազանց բարդ խնդիր է լինելու: Իսկ Հայաստանի՝ Արցախին օգնելու հնարավորությունը, կաշինի միջանցքի խոցելիություն պատճառով, սահմանափակված է լինելու: Բայց եթե ճակատը ճեղքվի և հայկական զորքերը չկարողանան կասեցնել հակառակորդին Ստեփանակերտի մատուցներում, ապա ռազմական պարտություն հետևանքը հայկական կողմի համար կլինի ոչ միայն Արցախի, այլև, հնարավոր է, Սյունիքի կորուստը: Արցախի գրավման դեպքում Ադրբեջանը, Թուրքիայի խրախուսանքով, հավանաբար, կփորձի իրականացնել պանթուրանական երազանքը՝ գրավել Մեղրու շրջանը, ինչն էլ թույլ կտա ապահովել ցամաքային կապ Թուրքիայի հետ և Հայաստանը կտրել Պարսկաստանից: Այդ նպատակն իրականացնելու համար թշնամին կարող է հարված հասցնել երկու կողմից՝ Զանգեզանից և Նախիջևանից: Արցախը կորցնելուց հետո Մեղրու շրջանի պաշտպանությունը հայկական կողմի համար չափազանց բարդ է լինելու, հաշվի առնելով շրջանի՝ պաշտպանության անհրաժեշտ խորություն բացակայությունը և Հայաստանի հետ կապող ավտոճանապարհների խոցելիությունը:

Իրադարձությունների նման սցենարի զարգացման հնարավորության մասին կարելի է դատել հորվաթիայում Սերբական Կրայինայի ոչնչացման հարաբերականորեն ոչ շատ հեռու անցյալի օրինակի հիման վրա: 1995 թ. հորվաթիայի ռազմական ուժերը, խախտելով հրադադարի մասին պայմանավորվածությունը, անցկացրին զորահավաք՝ հանկարծակի սկսելով հարձակումը, ճեղքեցին ճակատը և մի քանի օրվա ընթացքում՝ գրավեցին Սերբական Կրայինան: Ռազմական ագրեսիայի արդյունքում՝ Սերբական Կրայինան դադարեց գոյություն ունենալ և մոտ կես միլիոն սերբեր

ասիպված եղան լքել իրենց հայրենիքը և փախստական դառնալ: Այս ողբերգությունը տեղի ունեցավ Եվրոպայի կենտրոնում՝ Սերբական Կրայինայում և Խորվաթիայում տեղակայված ՄԱԿ-ի բազմահազարանոց խաղաղապահ քանակակազմի ներկայությունը: Ընդ որում, հարձակվող կողմի նկատմամբ որևէ պատժամիջոց չի կիրառվել:

Եզրակացություններ

1. Հայաստանի և Արցախի՝ Ադրբեջանի նկատմամբ ռազմական հավասարակշռությունն ապահովող հիմնական գործոններից մեկն Արցախյան ճակատի ներկայիս բարենպաստ փոխտեղադրությունն է, որը փոխհատուցում է հակառակորդի առավելությունը զորքերի թվաքանակի ու մարտական տեխնիկայի հարցում, ինչպես նաև նրա՝ ռազմական ներուժն ավելացնելու ավելի մեծ հնարավորությունը:

2. Արցախի և Հայաստանի Հանրապետության դեմ ռազմական լայնածավալ ագրեսիա ձեռնարկելուց Ադրբեջանին հետ է պահում կողմերի միջև պահպանվող ռազմական հավասարակշռությունը, այլ ոչ թե 1994 թվականի հրադադարի պայմանավորվածությունը:

3. Ազատագրված տարածքի որևէ մասը հանձնելու դեպքում ռազմական հավասարակշռությունը կխախտվի հօգուտ Ադրբեջանի՝ նվազեցնելով Արցախի և Հայաստանի ռազմական անվտանգության մակարդակը: Սա էլ իր հերթին հակառակորդին կարող է մղել, հարմար պահ որսալով, ղարաբաղյան խնդիրը ռազմական ճանապարհով լուծելու փորձ կատարել: Այդ իսկ պատճառով ազատագրված տարածքի հանձնելը հակառակորդին, հայկական պետականության անվտանգության ապահովման տեսանկյունից, բացարձակապես անթույլատրելի է:

4. Հաշվի առնելով ադրբեջանա-թուրքական ագրեսիվ և ցեղասպանահակ դաշինքը, որն ունի ռազմական ճնշող առավելություն և հայկական պետականության ոչնչացման անթաքույց մտադրություն, Հայաստանի ռազմական անվտանգության հիմնական երաշխիքն են Հայկական բանակը և նրա վերահսկված ներկա տարածքը (42.000կմ²) են :